

Історія релігії і церкви

УДК: 94:272(477)

Я. В. Стоцький

СПРОБИ ТА ПРОЦЕС ВИХОДУ УГКЦ З ПІДПІЛЛЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено намагання духовенства і мирян Української Греко-Католицької Церкви легалізувати свою Церкву після заборони її діяльності сталінським режимом 8-10 березня 1946 року на т.зв. Львівському соборі впродовж наступних років аж до її реальної легалізації 20 листопада 1989 року та методи боротьби партійно-державної влади проти легалізації УГКЦ у зазначені роки.

Ключові слова: Українська Греко-Католицька Церква, Російська Православна Церква, легалізація, каткомбна УГКЦ, уніати, священники, греко-католицьке підпілля, державна влада.

Актуальність теми зумовлена малодослідженістю проблеми діяльності підпілля УГКЦ в контексті його конкретних дій щодо легалізації своєї Церкви в радянсько-комуністичній дійсності. Одночасно, наукове дослідження ретроспективної історії греко-католицького підпілля у його протистоянні до державно-комуністичної влади за легалізацію УГКЦ і протегування тією владою російського православ'я зумовлює до певних релігійних запитань щодо тих процесів на векторі держава – церква, які спостерігаємо в сучасній Україні, зокрема фаворитизування теперішньої державної влади російському православ'ю, пропаганда московським патріархом Кирилом т. зв. «русского мира» на території нашої Батьківщини, блокування (за сприянням місцевих органів влади) єпархіями УПЦ МП, Східній і Південній Україні видачі дозволів на будівництво греко-католицьких храмів у цих регіонах, рейдерство московського православ'я щодо інших православних Церков в Україні, присутність (видима і невидима) московського патріархату в міжконфесійних конфліктах в Україні.

Наукова новизна дослідження обґрунтована тим, що вперше полівекторно проаналізовано хід процесу боротьби греко-католицького підпілля із партійно-державною владою за легалізацію своєї Церкви у 1950-1980-х роках та методи протистояння цьому процесові державних органів влади. Варто зауважити, що цього вдалося досягнути завдяки тому, що введено в історіографію раніше невідомі дані, які автор крізь призму геуристики використав, спираючись на джерела державних архівів Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей.

Стан розробленості теми у загальному контексті висвітлено як в закордонних, так і в українських науковців. Зокрема, тут можна назвати таких дослідників, як: Б. Боцюрків, М. Гайковський, І. Андрухів, В. Пащенко, В. Сергійчук, П. Яроцький, П. Франко, І. Паславський та інші, які у своїх працях акцентують увагу і на полівекторній діяльності каткомбної УГКЦ, і на діях державно-партійної влади проти будь-якої діяльності греко-католицького підпілля. Але в працях зазначених авторів не вистачає точної послідовності усього процесу боротьби УГКЦ за свою легалізацію, аналіз не підсилений повнотою архівних джерел.

Об'єктом дослідження є боротьба УГКЦ за свою легальність із партійно-державною владою.

Предметом дослідження – проаналізувати роль духовенства і мирян підпільної УГКЦ у його спробах виробити і отримати легальну діяльність своєї Церкви в комуністичній тоталітарній дійсності та розкрити репресивні дії в даному контексті проти греко-католицького підпілля органів державно-партійної влади.

Мета статті – всестороннє розкриття спроб і процесу виходу УГКЦ із підпілля та репресивний тиск проти підпілля греко-католиків державно-партійних органів.

Ліквідовуючи Українську Греко-Католицьку Церкву в Галичині (1946 р.), Закарпатті (1949 р.) як національну патріотичну релігійну інституцію, сталінський режим знищував й людину, яка була вірна своїй Церкві. Якби не смерть Сталіна, то партійно-державні в т. ч. репресивні органи напевно ліквідували б й греко-католицьке підпілля. Тому десталінізація стане початком порятунку для УГКЦ, бо хрущовський режим буде боротися з релігією в людині і послабить боротьбу проти людини в релігії, хоча одночасно посилюватиме атеїстичну пропаганду з метою повної ліквідації релігійності народу, зніматиме з реєстрації релігійні громади і храми, (наприклад, у 1960-1964 рр. в Галицькому регіоні було знято з реєстрації 1123 православні парафії і стільки ж храмів), каратиме духовенство і активних вірян адмінштрафами, а в окремих випадках й притягатиме до кримінальної відповідальності. Та в той же час (у другій половині 1950-х рр.) хрущовський режим звільнив із заслання в ГУЛагах і спецпоселеннях майже все невоzz'єднане духовенство УГКЦ (а це

понад три сотні осіб) і тисячі колишніх оунівців і упівців. Звільнене духовенство УГКЦ активізувало підпільне служіння і наважилося у тих роках відкрито виступати (зрозуміло, що разом із мирянами) за легалізацію своєї Церкви. Наприклад, у 1956 році під проводом о. Павла Коваля віруючі підпільної УГКЦ із сіл Маківці Поморянського району Львівської області та Заруддя й Озерна Зборівського району Тернопільської області зібрали 170 підписів під зверненням у державні інстанції відкрити у їхніх селах для Богослужінь греко-католицькі храми і легалізувати УГКЦ, подібно тоді ж вчинили під проводом о. Василя Величковського й 400 віруючих Тернополя щодо відкриття греко-католицького храму у своєму місті [1, арк.106]. Такі ж прохання в державні інстанції надходили із м. Збараж [2, арк.40], с. Заздрість [2, арк.43] Тернопільської області, які організували священики Микола Задорожний і Володимир Тернопільський, с. Грушка Отинійського району і с. Дора Яремчанського району Станіславської області організовані священиком Антоном Казновським [3, арк.8]. Така активізація підпільної УГКЦ не могла не тривожити відповідні державні органи. Так голова Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР Г. Карпов в інформації надісланій ЦК КП України зазначав, що: “У зв’язку з такою діяльністю уніатського духовенства у Раду поступають заяви від груп віруючих уніатів про відновлення уніатської церкви і реєстрації церков і священиків [...]. Усі поступаючі заяви Рада залишає без задоволення, але становище, яке витворюється починає приймати форму, котра загрожує самовідновленням частини уніатської церкви і вимагає, перш за все, принципового вирішення питання, тим більше, що за прикладом УРСР була ліквідована унія у 1948 р. в Румунії і в 1950 р. в Чехословаччині [...]. Вжиття будь-яких заходів для ліквідації даного становища тільки по лінії російської православної церкви було б недостатнім. Тут необхідна сума заходів по лінії церкви (мається на увазі Російської Православної Церкви – Я. С.), Ради, органів держбезпеки і, певним чином, місцевих партійних і радянських органів.” [4, с.288-289].

Як випливає із цієї інформації, легалізацію УГКЦ державна влада не могла допустити і навіть не тому, що перекреслювала б рішення т. зв. Львівського собору 1946 р., створювала б міжконфесійну проблему між УГКЦ і РПЦ, визнавала б по суті псевдо сутність заборони УГКЦ і порушення діючого законодавства про релігійні культу, відходила б від ідеології атеїзму-матеріалізму, а – відкривала б двері до релігійної свободи не тільки в СРСР, але й в державах-сателітах. А від такої свободи до свободи слова і державної незалежності не так вже й довго і далеко. Та необхідно відмітити, що спроби (хай не процес) виходу УГКЦ із підпілля, прагнення її законної легалізації в умовах тоталітарної комуністичної дійсності були закладені ще у другій половині 1950-х років. У наступні тридцять років державній владі через зазначені у вищеподаній інформації Г. Карпова державні, партійні, радянські органи, а також через структури РПЦ вдавалося пригашувати спроби греко-католицького підпілля легалізувати свою Церкву.

Одночасно, це означає, що підпільна УГКЦ, незважаючи на арешти і переслідування з боку державної влади, діяла, маючи чітку катакомбну церковну структуру з широкою мережею т. зв. домашніх церков, монастирів-осідків і нелегальних духовних семінарій, які стали основним джерелом поновлення духовенства і чернецтва. Так, у 1964 р. в західних областях України (Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській) УГКЦ налічувала 276 підпільних священиків і близько 700 черниць та понад 500 нелегальних громад і груп [5, с.443] і ще 124 підпільні священики діяли в Закарпатській області [4, 405].

У середині 1960-х років знову посилюється активність греко-католицького підпілля, яке домагається в органах державної влади реєстрації своїх громад, тобто легалізації УГКЦ. Наприклад, з такими вимогами наполегливо виступали греко-католики сіл Хоросниці, Мшана, Зашковичі, Добрянні Львівської області, селища Міжгір’я Закарпатської області [4, 410]. Окрім того, “почастішали випадки самовільного захоплення уніатами церковних приміщень, знятих з реєстрації, не використаних для соціально-культурних потреб” [4, с.410]. Однією із причин тієї активності була позиція Глави УГКЦ Йосифа Сліпого на II Ватиканському Соборі, де він закликав Захід і Ватикан розгорнути боротьбу за легалізацію катакомбної УГКЦ. І Ватикан через своїх достойників (держсекретаря кардинала Казаролі, монсеньора кардинала Віллебрандса) активізував у своїх зверненнях до уряду СРСР питання становища у Радянському Союзі як віруючих РКЦ, так і віруючих УГКЦ, а також релігійної свободи. Це вселяло надію у греко-католицького підпілля на швидку легалізацію їхньої Церкви і активізувало її віруючих до вищезазначених дій. Та, як зазначав уповноважений Ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР по УРСР К. Литвин у доповідній записці надісланій ЦК КП України 9 червня 1967 р.: “Враховуючи всі ці обставини, ми вважаємо непотрібною реєстрацію релігійних громад греко-католицького віровизнання, бо це визначало б фактичне відродження таким шляхом уніатської церкви в республіці і неминуче потягло б оживлення націоналістичних елементів та повернення деяких сіл віруючих до унії, яка являється знаряддям антирадянської політики Ватикана і зарубіжних українських націоналістичних організацій” [4, с.412]. Зупинити процес активізації греко-католицького підпілля уповноважений К. Литвин запропонував таким чином: “Підвищити ідейний рівень атеїстичного виховання населення, особливо в районах діяльності уніатів [...]. Ми рекомендували обласним уповноваженим Ради у справах релігій в контакті з адміністративними органами посилити роботу по виявленню нелегальної діяльності уніатів і в рамках закону вживати рішучі заходи для її припинення [...]” [4, с.412]. Отож, через репресії підпільної УГКЦ державна влада запланувала і намагалась паралізувати її діяльність. Незабаром із цією метою виходить ряд постанов ЦК КПРС і ЦК КП України “Про серйозні недоліки в роботі партійних організацій Івано-Франківської області по атеїстичному вихованню населення” (1968 р.), “Про незаконну діяльність залишків уніатського духовенства на території Львівської області” (1970 р.) та “Про посилення атеїстичного виховання населення” (1971 р.), які посилювали боротьбу партійно-державної влади проти греко-католицького підпілля, але не змогли ліквідувати його структуру і діяльність, про що свідчать такі дані на 1973 рік: у Львівській області діяли в підпіллі 145 священиків УГКЦ, які проводили свої служіння в 77 населених пунктах, у Івано-

Франківській відповідно – 56 і 47, у Тернопільській – 35 і 31 [4, с.430], окрім того в цих областях знаходились в підпіллі близько 400 монахів і монахинь, яких вдалося виявити місцевим обласним уповноваженим в справах релігій. Та як зазначав того ж 1973 року уповноважений Ради в справах релігій по УРСР К. Литвин: “Робота по боротьбі з залишками уніатського духовенства ще не набрала належного розмаху і планомірності” [4, 433], хоча арешти, а то й вбивства репресивними органами найактивніших греко-католицьких священиків у 1970-х роках були непоодинокі і не випадкові. Але східна політика Ватикану після II Ватиканського собору вселяла надії підпіллю УГКЦ на її легалізацію і реабілітацію. З цієї причини тодішній завідувач відділом пропаганди ЦК КПУ Л. Кравчук виступаючи на Всесоюзній конференції з національних проблем у Ризі в червні 1982 р. відмітив: “Розрахунок робиться на те, щоб воскресити уніатство і використати його в ролі релігійно-націоналістичної опозиції, [...] об’єднати під прикриттям релігії всі антирадянські елементи, стимулювати релігійно дисидентство. [...] Під впливом ворожої пропаганди активізувалася діяльність католицького кліру. Колишнє уніатське духовенство постаралося розгорнути психологічну підготовку віруючих до виступу з домаганнями відновити діяльність уніатської церкви” [6, с.144].

З цього також випливає, що Л. Кравчук передбачив хід процесу боротьби підпільної УГКЦ за свою легалізацію. Хоча створена у вересні 1982 р. в західних областях України “Ініціативна група для захисту прав віруючих та Церкви”, яку очолив Йосиф Тереля, а після його арешту в тому ж 1982 р. її керівником став Василь Кобрин, якого було заарештовано у 1984 р. і засуджено на три роки, ще не мала синтезу українського політичного дисидентства із дисидентством релігійним, а прагнула тільки легалізації УГКЦ. Таким же змістом були наповнені її розповсюджені самвидавні “Хроніки Католицької Церкви в Україні”. Організувати структурований процес виходу УГКЦ із підпілля дана група не змогла. Це пов’язано не тільки із репресіями проти її керівників, але й міцністю тоталітарного правлячого режиму, який не послаблював боротьби проти політичного і релігійного дисидентства.

І тільки прихід до керівництва КПРС Михайла Горбачова, його політика перебудови і гласності, певні політичні поступки, в т. ч. звільнення у 1986-1987 рр. майже всіх політичних та релігійних в’язнів – створило відносно сприятливі умови для відновлення руху за релігійні, громадянські та національні права в Україні. Небезпека репресій поступово зникла і це надало сміливості й активності греко-католицькому підпіллю виступати з вимогами до державної влади легалізувати УГКЦ. Започаткувався новий етап процесу виходу УГКЦ із підпілля. Він почався 4 серпня 1987 року зі Заяви про вихід частини духовенства та вірних Української Греко-Католицької Церкви з підпілля, текст якої сформулювали владика Павло Василик, священники Михайло Гаврилів, Микола й Григорій Сімкайли, Іван і Тарас Сеньківи, Герман Будзінський та голова “Ініціативної групи захисту прав віруючих та Церкви” Йосиф Тереля. Заяву підписали 23 священники і 159 мирян.

Вона була адресована урядові СРСР і папі Римському. Незабаром (після від’їзду Й. Терелі наприкінці 1987 р. до Канади) було утворено Комітет захисту Української Католицької Церкви, який очолив Іван Гель. Він також став редактором друкованого органу Комітету журналу “Християнський голос”. У січні 1988 року вийшло перше число цього видання [7, с.84]. Метою утвореного Комітету було: збір підписів за легалізацію УГКЦ, проведення відкритих богослужінь-митингів під закритими храмами, на цвинтарях, біля капличок, пам’ятних хрестів тощо, організація св. Літургій та віч, приурочених до пам’ятних історичних дат і подій, що мали б відновлювати історичну пам’ять та плекати національну свідомість, проведення панахид на місцях поховань жертв більшовицького терору. Ці акції Комітету охопили всю Галичину. Так, 22 січня 1988 року на подвір’ї храму св. Юра у Львові було проведено молебень із нагоди проголошення IV Універсалу УНР і Акта Злуки; 23 травня на Янівському цвинтарі у цьому ж місті було організовано панахиду за полеглих героїв; 23 червня відбулися панахиди на місцях поховань жертв більшовицького терору на Личаківському і Янівському кладовищах, в Івано-Франківську, Болехові, Сокалі, Стрию, Самборі, біля Чорткова тощо, де були присутні тисячі людей.

На 1988 рік припало святкування 1000-ліття хрещення Київської Русі, й усі ювілейні заходи Московський патріархат запланував не в Києві, а в Москві. Таким чином, Україна залишилася поза увагою, тому Комітет захисту УКЦ вирішив самостійно відзначити цей ювілей. 10 липня 1988 року було проведено ювілейну відправу біля с. Грушів Дрогобицького району Львівської області, яку відслужили 12 священників УГКЦ в присутності майже 15 тисяч вірних [7, с.85], після чого ще й відбулося велике віче. 17 липня владика Павло Василик із кількома випускниками своєї підпільної семінарії у присутності понад 10 тисяч мирян відправив ювілейне архієрейське богослужіння у місці об’явлення Матері Божої в с. Зарванця на Тернопільщині. Подібні відправи відбулись у багатьох містах і селах Галичини.

Аналізуючи динамічну активізацію підпільної УГКЦ, яка відкрито стала на шлях відновлення, Помісний собор РПЦ (6–9 червня 1988 р. в Троїце-Сергіївській лаврі під Москвою), щоб не допустити цього процесу, розробив стратегію і тактику діяльності РПЦ у нових умовах. РПЦ, будучи синтезованою з атеїстичною державною владою у боротьбі проти греко-католицизму, отримала дозвіл тієї ж влади на реєстрацію нових, а точніше, знятих із реєстрації у 1960–1964 роках обласними уповноваженими Ради у справах РПЦ, релігійних громад та відкриття тоді ж закритих храмів, щоб, таким чином, не допустити віруючих цих громад влитись у лоно катакомбної УГКЦ, в процес її відновлення.

Загальною на червень 1988 року з усіх 6893 парафій РПЦ у СРСР майже 4000 діяли в Україні, а з них близько половини – в Західній Україні, тоді як у РРФСР функціонували тільки 2000 парафій [8, 303].

Згаданий синтез комуністичної влади з РПЦ ілюструють такі дані: якщо за увесь 1987 рік у СРСР було зареєстровано 16 нових парафій РПЦ, то у 1988 році – понад 500 і, як правило, з передачею віруючим храму. За іншими даними, екзархату РПЦ в Україні у 1988 році було передано підземний монастир у Дальніх

печерах Києво-Печерської лаври, монастир у с. Гошів Долинського району Івано-Франківської області, освячено понад 430 храмів РПЦ, більшість із них – у Галицькому регіоні й на Закарпатті.

У Тернопільській області за вказівкою обкому КПУ обласний уповноважений Ради в справах релігій із жовтня 1988 до жовтня 1989 року зареєстрував 303 релігійні громади РПЦ, що разом із діючими становило 792 парафії, які обслуговували 320 священників [9, с.392].

Слід зазначити, що переважна більшість храмів і монастирів у Галицькому регіоні і в Закарпатті до 1946-1949 рр. належали УГКЦ.

Про інтенсивність т. зв. освоєння раніше закритих храмів РПЦ в Україні свідчить те, що за дев'ять місяців 1989 року було зареєстровано 2185 православних громад, більшість із яких – в Галицькому регіоні й Закарпатті. Із даних Ради в справах релігій при Раді Міністрів УРСР випливає, що на 1 січня 1988 року РПЦ в Україні налічувала 3971 парафію, а на 1 вересня 1990 – 6505 парафій, тобто чисельність парафій російського православ'я збільшилася на 2534 [10, с.50].

Бачачи, як влада активно сприяє посиленню позицій РПЦ, ієрархія УГКЦ із п'яти єпископів 25 жовтня 1988 року прибула до Москви, де зустрілася з головою Ради в справах релігій при Раді Міністрів СРСР К. Харчевим. Розмова стосувалася становища УГКЦ в Україні та реальної можливості її легалізації. Але зустріч не дала позитивних результатів. У листопаді того ж року до Москви прибула нова делегація УГКЦ – єпископ Павло Василик, священники Григорій Сімкайло, Михайло Гаврилів і голова Комітету захисту УКЦ Іван Гель, які 17 листопада були присутні на міжпарламентській зустрічі депутатської делегації Верховної Ради СРСР та делегації сенаторів Конгресу США. Сенатори вислухали інформацію єпископа Василика і пообіцяли посприяти у легалізації УГКЦ. 18 листопада делегацію УГКЦ прийняв заступник посла австрійського посольства в Москві та вручив листа від Президента Австрії Курта Вальдхайма, який також висловив підтримку процесу легалізації УГКЦ. 7 лютого 1989 року наступна делегація УГКЦ – єпископ П. Василик і священник М. Сімкайло – прибула до Москви і через довірених осіб передала для канцелярії Глави УГКЦ Мирослава Любачівського списки з підписами 35357 віруючих із вимогою відновлення УГКЦ [11, с.271].

16 травня 1989 року на початку роботи з'їзду народних депутатів СРСР в Москву приїхала делегація УГКЦ – єпископи С. Дмитерко і П. Василик, а також кілька священників, щоб передати М. Горбачову звернення з вимогою легалізувати УГКЦ: “Десятки тисяч підписів віруючих за легалізацію Церкви, а також звернення до властей про реєстрацію церковних громад говорять про масовість руху за відновлення легального статусу УГКЦ [...]” [4, с.447]. Але ні з М. Горбачовим, ні з його заступником А. Лук'яновим делегації зустрітися не вдалося. Натомість були зустрічі з уповноваженим Ради в справах релігій при РМ УРСР В. Колесніковим та з головою Ради в справах релігій при РМ СРСР Ю. Хрісторядновим, які не дали жодного позитивного результату.

Одразу ж після цього віруючі УГКЦ, які прибули до Москви, щоб підтримати делегацію, 19 травня розпочали безперервне, т. зв. ланцюгове голодування на Арбаті, що тривало до 24 листопада 1989 року. Одним з його організаторів був член Комітету захисту УКЦ Степан Хмара. У “Заяві до преси голодуючих у Москві греко-католиків України” від 9 червня 1989 року, зокрема, зазначено: “[...] Ліквідація нашої Церкви на т. зв. Львівському соборі 1946 року і формальне її приєднання до Російської Православної Церкви було однією з ланок у ланцюзі сталінських злочинів проти людства. Зараз цей злочин проти нашої Церкви продовжується [...] Сотні заяв про реєстрацію церковних громад були відправлені до місцевої і центральної влади. Відповіддю на ці законні вимоги віруючих греко-католиків став адміністративний терор, розв'язаний властями. Покликаючись на відсутність реєстрації, місцеві власті в Україні накладають на священників і вірних УГКЦ штрафи, загальна сума яких вже становить сотні тисяч карбованців. Конфіскується культове та інше майно священнослужителів [...]” [4, с.449–450].

21 червня 1989 року учасники голодування звернулися до Паризької наради-конференції по людському виміру країн-учасниць загальноєвропейського процесу з протестом проти переслідування УГКЦ та з вимогою її легалізації. А згодом подібне звернення вони надіслали канцлерові ФРН Г. Колю: “[...] Просимо Вас ще раз нагадати М. Горбачову, що ми голодуємо тут, у Москві, домагаючись реабілітації нашої Української Католицької Церкви як жертви сталінізму і вимагаємо припинити репресії проти нас, дозволити легальну діяльність УКЦ [...]” [4, с.453].

Вагомими підтримками на захист УГКЦ та її легалізації була 100-тисячна демонстрація-похід до собору св. Юра, яка відбулась у Львові 17 вересня 1989 року; 50-тисячна Літургія 1 жовтня і похід в урочище “Дем'янів лаз” біля Івано-Франківська; 14 жовтня було організовано похід і богослужіння біля могил Українських Січових Стрільців на Микулинецькому цвинтарі в Тернополі. Акція розпочалася в центрі міста біля тоді ще зачиненого Домініканського костюлу (теперішній кафедральний храм Тернопільсько-Зборівської митрополії УГКЦ). У цій маніфестації взяли участь понад 70 тисяч учасників.

Голодівка не тільки мала широкий резонанс у світі, а й дала новий імпульс процесу легалізації УГКЦ. Її апогеєм стало те, що 29 жовтня 1989 року священник одного з центральних храмів РПЦ – Преображенської церкви у Львові о. Ярослав Чухній разом із активом церковного комітету та парафіянами перейшов під юрисдикцію УГКЦ, і, таким чином, розпочався новий етап у процесі наступу греко-католиків на позиції російського православ'я, що вилилось у численні переходи священників і мирян РПЦ в лоно УГКЦ; водночас започаткувався тривалий період міжконфесійного протистояння між греко-католиками і православними в західних областях України.

Отже, наприкінці 1989 року легалізація УГКЦ стала неминучою. Це врешті усвідомила й державна влада і за десять днів до зустрічі у Ватикані Президента СРСР М. Горбачова з папою Римським Іваном Павлом

II, 20 листопада Рада в справах релігій при Раді Міністрів Української РСР оприлюднила заяву, в якій зазначено, "[...] що при умові беззастережного дотримання Конституції Української РСР і законодавства про культури греко-католики можуть користуватись усіма правами, встановленими законом для релігійних об'єднань в Українській РСР [...]" [12, с.9].

Уже у січні 1990 року в Галицькому регіоні діяли 370 греко-католицьких громад, а наприкінці того ж року на Львівщині було 907 парафій УГКЦ, Івано-Франківщині – 375, Тернопільщині – 392 і на Закарпатті – 127 [13, с.284].

23 січня 1990 року у Львові відбувся собор УГКЦ, що його скликав місцєблюститель Глави УГКЦ архієпископ Володимир Стернюк і в якому взяли участь шість єпископів та 150 священників. Собор схвалив легалізацію УГКЦ, визнав неканонічними рішення Львівського собору 1946 року, висловив прагнення реабілітації УГКЦ та її репресованого духовенства, чернецтва, мирян, заявив про повернення УГКЦ храмів і монастирів, які у 1945–1950-х роках захопила РПЦ та просив Римського Архієрея про надання УГКЦ патріархату [4, с.463]. Отож, із листопада 1989 року розпочався ренесанс УГКЦ – відновлення церковного структурування, монастирського життя, повернення храмів, монастирів, церковних приміщень і майна, відбудова зруйнованих та побудова нових храмів, створення внутрішньоцерковних товариств мирян, організація семінарій, видавничої справи, але найважливіше – повернення і навірення віруючих у лоно своєї Церкви у всій Україні. Одночасно боротьба УГКЦ за свою легалізацію завершилася повною перемогою над компартійними структурами і сприяла відродженню національно-демократичних процесів за визнання незалежності Української держави.

Джерела та література

1. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. П. 3. – Оп. 1. – Спр. 423.
2. ДАТО. – Ф. П. 1. – Оп. 1. – Спр. 2911.
3. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). – Ф. Р. 388. – Оп. 2. – Спр. 88.
4. Сергійчук В. Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / Володимир Сергійчук. – К.: Дніпро, 2001. – 494 с.
5. Стоцький Я. Держава і релігії в західних областях України: конфес. трансформації в контексті держ. політики 1944–1964 років.: [Монографія] / Я. В. Стоцький. – К.: ФАДА, ЛТД, 2008. – 510 с.
6. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989) / Б. Боцюрків // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. – Львів, 1993. – Ч. 1. – С. 113–152.
7. Гель І. "У людей був такий ентузіазм і завзяття, що влада почала боятися": Хроніка буремних літ / І. Гель // "Катакомбна Церква": Статті і матеріали. – Львів: Логос, 2009. – С. 83–89.
8. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
9. Стоцький Я. Українська Греко-Католицька Церква і релігійне становище Тернопільщини (1946–1989 рр.) / Я. В. Стоцький – Т.: Підручники і посібники, 2003. – 432 с.
10. Стоцький Я. Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988–1998 рр.) / Я. В. Стоцький. – Т.: Астон, 1999. – 120 с.
11. Андрухів І. Релігійне життя на Прикарпатті: 1944–1990 роки: Історико-правовий аналіз / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 2004. – 344 с.
12. Людина і світ. – К., 1990. – № 1 (352). – С. 8–9.
13. Головащенко С. Історія християнства / С. І. Головащенко. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.

Стоцький Я. В. Попытки и процесс выхода УГКЦ из подполья через призму государственно-церковных отношений

В статье исследованы стремления духовенства и мирян Украинской Греко-Католической Церкви легализовать свою Церковь после запрета ее деятельности сталинским режимом 8-10 марта 1946 года на т.н. Львовском соборе в течение последующих лет вплоть до ее реальной легализации 20 ноября 1989 года и методы борьбы партийно-государственной власти против легализации УГКЦ в указанные годы.

Ключевые слова: Украинская Греко-Католическая Церковь, Русская Православная Церковь, легализация, катакомбная УГКЦ, униаты, священники, греко-католическое подполье, государственная власть.

Stotskyi Ya. V. Endeavours and process of coming out from the underground of UGCC through a prism of state and church relations

The article investigates the endeavour of the clergy and laity of Ukrainian Greek Catholic Church in legalization of their Church after inhibition of its activity by Stalinist regime carried at so called Lviv council from 8-10th of March, 1946 till its real legalization on 20th of November, 1989, and instruments of suppression used by state-and-party authorities against the legalization of UGCC during the mentioned period of time.

Keywords: Ukrainian Greek Catholic Church, Russian Orthodox Church, legalization, Catacomb UGCC, Uniates, clergymen, Greek Catholic underground, state authority.